

naivitet, har framhållits, liksom likheten med hållristningarnas figurer¹. Denna allmänna och icke särskilt slående likhet med bronsålderns figurframställningar kan ju icke ge någon ledning till en närmare tidfästning. De forskare (Krause och andra), som uppfatta Krogstastenens figur som ett skydd för graven — »eine bildliche Darstellung der Abwehr»² — ha icke framdragit några stilistiska paralleller till figurframställningen. Likväl förefaller en jämförelse med likartade figurer inom den kontinentalgermanska konsten värd att göra.

Redan några av Krogstaristningens äldre uttolkare, t. ex. K. A. Hagson och Stephens, tänkte sig, att figuren skulle föreställa en bedjande man, en »orant». Sådana stående oranter förekomma »inom den kristligt färgade kontinentalgermanska konsten . . . under 500–600-talen», påpekar W. Holmqvist i sin ovan s. 505 f. citerade uppsats. Om man skulle våga en datering av Krogstaristningen på denna grund, måste man uttrycka sig med stor försiktighet. Man får inskränka sig till att säga, att det förefaller som om ristningen knappast kan vara äldre än från 500-talets mitt; en sådan tidfästning omöjliggöres icke av runformerna.

Det är sålunda mycket litet som vi veta om Krogstaristningen, trots den möda som har offrats på dess tolkning. Anledningen till att mödan icke mycket har ökat vår kunskap, är naturligtvis i grund och botten den, att vår kännedom om den miljö, i vilken monumentet har skapats, är så utomordentligt bristfällig. Man tvingas nog att konstatera, att Krogstastenens gåta kommer att förbli olöst till den dag, då genom nya fynd tidens dunkel har blivit mera genomträngligt. Det förefaller emellertid föga troligt, att dylika fynd komma att göras. Däremot är det högst sannolikt, att spekulationerna om Krogstastenens komma att fortsätta.

Långörn, Tuna sn.

Se Långörn, Alunda sn.

1126. Alunda kyrka.

Pl. 114.

Litteratur: B 571, L 278. J. Bureus, Fa 6 s. 2, s. 45 n:r 26 (Bureus' egen uppteckning), s. 190 n:r 127 (Rhezelius), Fa 5 n:r 6; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (Fc 6), s. 205 (tryckt i UFT h. 32, 1915, s. 65); Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 112; UFT h. 1 (1871), s. 12; C. Silver, Alunda bebyggelsehistoria

¹ Sålunda skriver t. ex. Wimmer (i *Die Runenschrift*, s. 171): »Auch zu bildlichen darstellungen, die auf vielen runendenkmälern aus der jüngeren eisenzeit eine so grosse rolle spielen, finden sich die ersten ansätze auf denkmälern mit älteren runen. Wenn ich von den merkwürdigen künstlerischen darstellungen auf dem goldenen horne absehe sowie von den brakteaten . . ., so spielen jedoch bildliche darstellungen auf den älteren runendenkmälern eine höchst untergeordnete rolle. Von diesen haben nämlich nur die beiden uppländischen steine von Krogstad und Möjebro ein paar einfache darstellungen, der erstere die eines mannes mit aufgehobenen händen, der zweite die eines mannes zu pferde. Gewiss lassen sich ähnliche derartige umrisse auch auf einzelnen runensteinen aus der jüngeren eisenzeit nachweisen; aber die 'bilder' der steine von Krogstad und Möjebro führen doch meine gedanken weit eher zu den felsenritzungen ('hållristningar') der broncezeit als zu den oft mit grosser kunstfertigkeit und tüchtigkeit ausgeführten bildlichen darstellungen, die auf vielen runensteinen aus der jüngeren eisenzeit vorkommen». (Hur Wimmer inför Möjbroryttaren kan komma att tänka på hållristningarnas starkt stiliserade djurbilder är svårt att förstå. Däremot är sammanställningen av den primitiva Krogstafiguren med bronsålderns figurframställning i viss mån berättigad, även om huvudet, armarna och händerna ingalunda ha några för hållristningarna karakteristiska drag. Likheten med hållristningarna betonas också för starkt av Rosenfeld; se ovan s. 507.)

² Om Krauses uppfattning se ovan s. 501 f. Samma uppfattning av figurens innebörd har Karl Helm, som i ett av sina senaste arbeten har uttalat sig i frågan. I *Altgermanische Religionsgeschichte* 2: 2 (1953) skriver Helm: »Dass zum Zweck eines Zaubers ein magisches Sinnzeichen ganz für sich allein auf einem Gegenstand angebracht wurde, ist im westgermanischen Gebiet kaum mit Sicherheit bezeugt.» På ett av pilskäften från Nydam finnes, fortsätter Helm, ett tecken, »das der späteren Abwehr rune Y nahe steht». Detta tecken »pflegt man als ein dieser Rune vorausgehendes magisches Symbol zu betrachten und leitet es von einer die Arme hoch zur Abwehr erhebenden menschlichen Figur ab, wie sie auf dem Stein von Krogsta dargestellt ist».

X (i: Östhammars Tidning den 26/8 1910); O. Almgren, Alunda sockens fornminnen (i: UFT h. 28, 1912), s. 352; B. Bergman, Skrivelse till Riksantikvarien den 10/6 1925 (ATA), Upptäckta och återfunna runstenar i Uppland (: Fornvännen 1926), s. 201 f.; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i F c 6; återgiven i UFT 1912 och 1915); P. Helgonius och J. Hardorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 571); B. Bergman, foto i a. a.

Stenen är i liggande ställning inmurad i östra sakristimuren, 70 cm. ovan markytan.

Den första uppgiften om U 1126 lämnas av Bureus, som undersökte inskriften den 29 april 1594: »J Alunda Kyrkewägg» (F a 6), »J Sacristije muren» (F a 5). Rhezelius: »Denne sten är inmurat på östre Sachristiemurn utan på Kyrkan wender sigh orient.» (F c 6). — I Ransakningarna 1667–84 finnes följande uppgift, som av allt att döma åsyftar U 1126: »Uthj Alunda

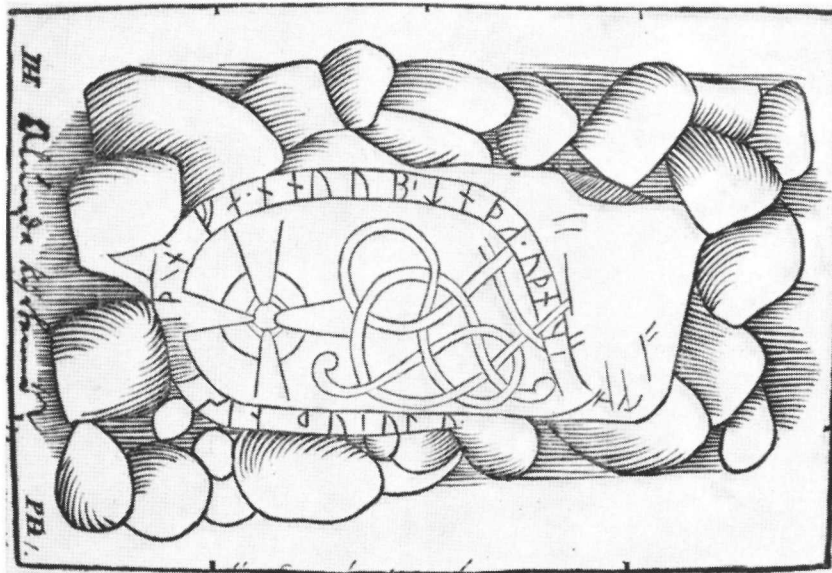

Fig. 439. U 1126. Alunda kyrka. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 571).

Kyrkio muur een Runsteen medh fulla bookstäfwer. — I Peringskiölds *Monumenta* 2 finnes följande uppgift om stenen: »J Sakerstiewäggen är en inmurader Steen, med så upp och ner förwända Runor uthuggen, att ingen fullkommen mening der af tagas kan» (B 571: »I Sakerstie-wäggen»; L 278: »I sakerstieväggen»). — Senare har stenen överrappats; den nämnes ej i *Kyrkoinventarium* 1829, kunde ej återfinnas av Dybeck på hans resa 1866 och var ej synlig år 1869 (se UFT h. 1, s. 12); icke heller den intresserade kyrkoherden Carl Silwer fann den. I *Östhammars Tidning* 26/8 1910 skriver Silwer, att en runsten lär »finnas inmurad i sakristiväggen, men synes ej på grund av överrappningen». O. Almgren meddelar 1912, att runstenen »är nu försvunnen, vare sig den blott är öfverrappad eller den vid kyrkans ombyggnad borttagits.»¹ Stenen återfanns av B. Bergman 1925.

¹ Om runstenarna i Alunda skriver Almgren (a. a. s. 350): »Under det att vid Krogsta i Tuna socken ej långt från Alundagränsen finnes en runsten med inskrift i s. k. äldre runor på urnordiskt språk, härrörande från en tidig del af yngre järnåldern, så ha däremot alla de 6 runstenar, som äro kända från Alunda, tillkommit under senare delen af 1000-talet, kristendomens första tid; därför äro också de flesta af dem märkta med korsets symbol. Tyvärr äro 4 af dessa runstenar förkomna [= U 1126, 1129, 1130 och 1131], sedan de på 1500- och 1600-talen lästes och aftecknades, och de två som finnas kvar, resta på Klockarvreten utanför södra kyrkogårdsmuren, äro ytterst utplånade [= U 1127 och 1128]. Det har ej varit tillfälle att låta någon sakkunnig nu undersöka dem, men professor Otto von Friesen har benäget jämfört de gamla afbildningarna och läsningarna af alla de 6 runstenarne och meddelat inskrifternas sannolika lydelse och tolkning».

Grå granit. Höjd 1,35 m., bredd 0,75 m. Ristningsytan flagrar. Linjerna breda, mycket klumpigt huggna. I stenens vänstra (nu nedre) kant är halva runbandet bortslaget; endast hälften av ett tiotal runor finnas därför här i behåll.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 571):

[uluiupnis- . . . -pnf]a · nnu · ub · tnpk · upnki
 5 10 15 20 25

Till läsningen: Runföljden 1–5 är vänd och står uppochned. Efter 15 **a** finnes en punkt. 20 **b** har oregelbunden form. 21 **t** står uppochned, likaså 24 **k**, som dessutom är vänt. 28 **k** är vänt. — Bureus (i F a 6): ~~-t h n o h d i m h b k n i~~ —

Ristningen är huggen av en helt oövad runristare. Inskriften är utan tvivel språkligt meningslös. Ännu en sten av samma egenartade typ finnes vid Alunda kyrka; se U 1128. I Viksta kyrka, belägen knappt 2 mil V om Alunda kyrka (fågelvägen), ligger också en sten av samma typ inmurad; se U 1061.

1127. Alunda kyrka.

Pl. 114.

Litteratur: B 573, L 277, D 1: 261. J. Bureus, F a 6 s. 190 n:r 126 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 15; J. Rhezelius, Monumenta Uplandica (F c 6), s. 204 (tryckt i UFT h. 32, 1915, s. 64), F 12 n:r 100; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 111; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 11, h. 5 (1876), s. 79; C. Silwer, Alunda bebyggelsehistoria X (i: Östhammars Tidning den 26/s 1910), Kort beskrifning öfver fornminnen i Alunda (i: UFT h. 28, 1912), s. 366; O. Almgren, Alunda sockens fornminnen (i: UFT h. 28, 1912), s. 350 f.; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning i F c 6 (återgiven i UFT h. 28 och h. 32), teckning i F 12; P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 573; återgivet i UFT h. 28); Dybeck, teckning (D 1: 261).

Runstenen står rest i kanten av en liten kulle, 90 m. S om kyrkan, 19 m. S om södra kyrkogårdsmuren, 30 m. N om skälet mellan landsvägen Uppsala—Öregrund och vägen till Österby bruk. 4 m. åt NV står U 1128. Platsen är utmärkt på Ekonomiska kartbladet »Alunda» (1954).

Rhezeliuss lämnar i *Monumenta Uplandica* följande upplysningar om stenens plats: »Dänne Runsten ligger widh trapporne hos predikstoln der man går op åt hualfue inmurat». Vidare meddelar Rhezelius, att stenens ena ända »är bakom predikstols trappan». Vid Rhezelius' besök var därför en del av ristningen upptill på stenen dold, bl. a. runföljderna 1–2 **fa** och 39–40 **ot**. — Peringskiölds *Monumenta*: »J Alunda kyrkia wid Predikestolen finnes en gammal Runsten» (B 573: »Predikostolen»; L 277: »I kyrkan, vid predikstolen»). — Senare flyttades U 1127 från sin plats vid predikstolen; detta torde ha skett i samband med kyrkans restaurering mot slutet av 1700-talet. (Kyrkan fick en ny predikstol år 1796.) Runstenen fick tjänstgöra som tröskel i västra kyrkdörren, vilket framgår av följande uppgift i *Kyrkoinventarium* 1829: »I Westra Kyrkodörren är en Runsten laggd och till Tröskel inmurad. Runorna äro ännu synbara men oläsliga. Stenens längd 2 1/2 aln och bredden 15. tumm, verkmått.» I sin reseberättelse för år 1866 lämnar Dybeck om U 1127 (och U 1128) följande upplysning: »Ur kyrkans inre dörr upptogs en runsten, hvilken restes på tjenlig plats utanför kyrkogården, och en annan runsten [= U 1128], som låg med nedåtvänd inskrift till tröskel vid kyrkboden upptogs äfven.» *Sveriges runurkunder*: »Stenen upptogs innevarande år ur kyrkgolfvet och restes på kyrkvallen.» UFT (1871): »I kyrkan vid predikstolen . . . Nu upprest på kyrkovallen.» I sin skildring av Alunda sockens bebyggelsehistoria skriver C. Silwer om U 1127: »Förut i kyrkan, vid predikstolen. Nu upprest på klocka[re]vreten, å gravkullen över den för hädelse av Karl XI till döden dömde överste Otto von